

виконувати свої основні функції. Що стосується української політичної еліти, то при всій палітрі підходів до даного питання можна виокремити три з них:

по-перше, з'ясування інтересів різних суспільних груп у політичному житті. Це передбачає: 1) субординацію інтересів і 2) відображення їх у політичних настановах;

по-друге, формування політичних програм, доктрин, ідеологій. Тут треба мати на увазі: 1) розробку відповідних програмних документів; 2) їх лобювання на різних рівнях – владному, інформаційному, буденної свідомості з метою “оволодіння широкими масами” і 3) вироблення та втілення в життя політичних рішень;

по-третє, створення механізмів реалізації політичних програм. Воно ґрунтується на: 1) формуванні інститутів політичної системи; 2) висуненні політичних лідерів; 3) підборі та призначенні державних службовців⁸.

Певними гарантіями ефективного функціонування політичної еліти в Україні повинні слугувати наступні чинники:

- свобода слова, відсутність монополії на засоби масової інформації;
- політичний плюралізм – свобода конкуренції, суперництва політичних еліт, зокрема правлячої політичної еліти та опозиційної, частина інтелектуальної еліти, яка не поділяє пануючих, або тих, що підтримуються правлячою елітою політичних, ідеологічних, духовно-культурних концепцій;
- розподіл влад – рівновага, компроміс, баланс інтересів різних соціальних сіл;
- відкритість еліт до соціальної мобільності – встановлення терміну перебування при владі вибраних та призначених осіб;
- політичний компроміс із врахування інтересів (політичних, економічних) регіональних еліт;
- суворе дотримання законності, демократичних процедур політичного процесу

¹ Політичний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко. – К., 2004. – С. 182–183.

² Там само. – С.182

³ Дмитренко І. Самозвана “еліта” чи просто номенклатура // Віче. – 2003. – № 8. – С. 35.

⁴ Mosca G. The Ruling Class. – N.Y., 1939. – С. 50.

⁵ Бакіров В., Фісун О. Політико-режимна еволюція України – від системи “переможець отримує все” до пакту еліт? // Сучасна українська політика: Політика і політологи про неї. – К., 2003. – С. 152.

⁶ Новакова С. “Помаранчева революція” як криза легітимності владної еліти // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4. – С. 3–4.

⁷ Мінаков М. Якість влади: спроба оцінки українських еліт // Критика. – 2010. – № 7–8. – С. 3.

⁸ Троян С. Політична еліта України: земна боротьба за владний Олімп // Регіональні та національні еліти: хто формує політику? Матеріали Міжнародної наукової конференції. Чернівці, 6–7 грудня 2001. – Чернівці, 2002. – С. 233.

УДК:321.7(477)

© Наталія Ротар (Чернівці)

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ

У статті охарактеризовано сучасний етап розвитку діалогу між органами влади і громадянами України. Доведено, що в Україні сформувалася тенденція створення системи контролю над суспільними силами з метою впливу на громадську думку в умовах відсутності демократичних механізмів, за допомогою яких відбувається формування кредиту легітимності для чинної влади, насамперед системи представництва інтересів та незалежних ЗМІ. У цих умовах формування консультативного органу здатне привести до здобуття ним політичного статусу.

Ключові слова: демократія участі, дискурсивна модель політичної участі, діалогова форма політичної участі, представництво інтересів, громадська рада.

Ротар Н.

Региональное измерение процесса становления демократии участия в Украине

В статье охарактеризован современный этап развития диалога между органами власти и гражданами Украины. Доказано, что в Украине сформировалась тенденция создания системы контроля над общественными силами в целях воздействия на общественное мнение в условиях отсутствия демократических механизмов, посредством которых происходит формирование кредита легитимности для действующей власти, прежде всего системы представительства интересов и независимых СМИ. В этих условиях формирование консультативного органа способно привести к получению им политического статуса.

Ключевые слова: демократия участия, дискурсивная модель политического участия, диалоговая форма политического участия, представительство интересов, общественный совет.

The regional dimension of the process of formation of participatory democracy in Ukraine

The article described the current stage of development of dialogue between authorities and citizens of Ukraine. It is proved that in Ukraine a trend creating a system of control over social forces in order to influence public opinion in the absence of democratic mechanisms through which credit is the formation of legitimacy for the current government, especially the system of representation of interests and independent media. Under these conditions, the formation of an advisory body can lead to getting them political status.

Key words: *participatory democracy, discursive model of political participation, dialogue form of political participation, representation, public board.*

Оцінюючи перспективи процесу консолідації демократії в Україні, можна стверджувати, що для його конструктивного завершення необхідно, щоб політична участь вийшла за межі формальних інститутів та практик. У реальності це призведе до поступової трансформації різноманітних форм колективної інтеграції, самозахисту і самоорганізації, відокремлення політичного від громадянського, формування окремих систем політичної та громадської участі та актуалізує постулати концепції демократії участі. Її основною відмінною рисою від інших теорій демократії є визнання того, що кожна людина здатна не тільки формально брати участь у процесі виборів, але й реально впливати на соціальні процеси в країні у міжвиборчий період, відчуваючи себе повноправним учасником політичного життя. Відповідно, політична участь виконуватиме такі функції, як захист громадян від нав'язаних згори рішень та самовдосконалення громадянина, яка може сформуватися тільки за принципом «вчися брати участь, беручи участь».

Аналізу проблем демократії в перехідних суспільствах присвячено чимало досліджень як зарубіжних (Р. Даль, А. Мадатов, Б. Майкроф, В. Барбер, В. Богданова, К. Пейтнам та ін.), так і вітчизняних науковців (В. Горбатенко, О. Чемшит, В. Бортніков). Проте основна увага, особливо українськими політологами, звертається на інституційний фон процесів демократизації, тоді як проблема впливу політичної участі громадян на якість та специфіку інститутів демократії залишається поза сферою наукового інтересу. Метою даної статті є аналіз регіонального виміру становлення демократії участі України.

Перспективи наближення політичної участі громадян України до демократичних стандартів та процедур варто окреслювати у контексті політичного дискурсу міжвиборчого періоду. Саме дискурсивна модель політичної участі володіє усіма потрібними ресурсами та джерелами, здатними стимулювати зацікавленість громадян до участі в процесах політичного управління. Одним з найбільш бажаних для засвоєння громадянами України елементів цієї моделі є діалогова форма політичної участі, що визначається нами як процес обміну думками, судженнями, пропозиціями між усіма зацікавленими суб'єктами політичного процесу (насамперед органами державної влади та місцевому самоврядування, з одного боку, та інститутами громадянського суспільства, громадськістю і окремими громадянами, з другого) з метою аргументованого переконання у правильності вироблених політичних рішень або зміни переконань шляхом сприйняття аргументів іншої сторони діалогу. Основою формування та використання діалогових форм політичної участі є принцип відкритого партнерства влади та громадян, в якому вони виступають рівними суб'єктами відносин. Кожен із суб'єктів діалогу наділений певними ресурсами, які стверджують їх суб'єктність та визначають потенціал участі у діалозі. Зокрема, інституційні суб'єкти володіють системою особливої інфраструктури; громадяни – правом делегувати повноваження щодо ухвалення політичних рішень та низкою конвенційних і неконвенційних засобів тиску на владу; громадські організації, інститут політичної експертизи та ЗМІ – можливостями забезпечувати інформаційний обмін між першими двома суб'єктами діалогу, акумулювати й транслювати інтереси громадян до площини політичного дискурсу.

Діалогові форми політичної участі, формування яких можливе тільки в умовах публічної відкритості влади, є однією з характеристик демократії участі, коли громадяни наділені реальними можливостями та володіють законодавчо закріпленими механізмами впливу на процес ухвалення політичних рішень. Масштаб і характер поширення діалогової моделі політичної участі залежить від того, як функціонує система *держава – громадянське суспільство*, оскільки тільки останнє здатне сформувати орієнтації на використання громадянами діалогових форм політичної участі. На нашу думку, можна говорити про чотири основних варіанти діалогу між владою та громадянами. Перший передбачає використання владою традиційної стратегії взаємодії з громадянами *згори-вниз*, яка ґрунтується на наданні останнім мінімуму інформації про перебіг процесу ухвалення політичних рішень та повністю заперечує їхню суб'єктність у процесі формування політичного порядку денного. Фактично цей тип діалогу є монологом влади, який претендує виключно на схвальну оцінку з боку громадян. Другий варіант діалогу – *взаємодія, обмежена згори*, – є стратегією обмеженого діалогу,

коли влада погоджується приймати пропозиції від громадян, проте не реагує на них. Третій варіант передбачає, що діалог є відкритим для дискусії між владою та громадянами, проте остаточний вибір пріоритетів залишається за владою, оскільки вона обирає стратегію взаємодії з громадянами за принципом «так..., однак...». Четвертий варіант діалогу, який відповідає принципам функціонування демократії участі, формується на основі спільного володіння інформацією, тому пересічні громадяни є рівними поряд з владою суб'єктами політичного процесу, а їхні пропозиції мають таку ж вагу, як і пропозиції влади. Зауважимо, що тільки останній варіант діалогу між владою та громадянами передбачає і рівні права щодо контролю за реалізацією спільно ухвалених політичних рішень.

Сьогодні в Україні у повному обсязі реалізовано перший та другий варіанти діалогу та здійснюються спроби засвоєння третього варіанту. Однак нестабільний характер взаємодії між основними сегментами владної еліти, намагання тримати все під власним контролем не дозволяє їй обирати більш розкуті варіанти політичних стратегій у взаємодії з громадянами. Як наслідок, створюються умови для поширення серед останніх тенденції до використання абсентеїзму як основної форми політичної участі, поглиблення кризи довіри до основних (демократичних за формою) політичних інститутів та зростання ймовірності делегітимації влади.

Потреба і влади, і громадян у діалозі особливої ваги набуває тоді, коли розробляється новий політичний курс, адже максимально відкрите пояснення та обговорення його основних положень здатне забезпечити йому широку соціальну підтримку, прискорити процес легітимації основних рішень влади, сформувати та закріпити у масовій свідомості модель демократичного типу відносин між основними суб'єктами політичного процесу. Після президентських виборів 2004 р. влада намагалася вдосконалити та завершити інституційне оформлення принципів становлення та функціонування діалогових форм політичної участі. Президентська команда В. Ющенка дійсно зробила ряд кроків у підвищенні ефективності діалогу з громадськістю. Зокрема, опитування представників недержавних громадських об'єднань засвідчили, що 60 % з них вважають, що для громадських організацій можливостей співпраці з владою стало більше; 35 % влада пропонувала співпрацю, проте тільки в одному випадку (1,6 %) вона виявилася результативною; 80 % опитаних представників громадських організацій вказали на те, що вони самостійно ініціювали діалог із владою, проте він виявився вдалим у трьох випадках (5%)¹. Активізація створення громадських рад на всіх рівнях владної вертикалі у постпомаранчевий період ще раз наочно продемонструвала низьку результативність діалогу між владою та громадськістю. Її основними причинами є, по-перше, інерційне відтворення владою орієнтацій на консультації з громадськістю раз на рік одразу з усіма громадськими організаціями і громадянами з усіх питань, по-друге, розуміння громадськими організаціями громадських рад не стільки як механізму впливу на владу, скільки як способу інкорпорації у її структури з перспективою виконання окремих функцій влади.

Зруйнувати існуючі стереотипи здійснення влади та взаємодії з нею була покликана «Концепція взаємодії держави з громадянським суспільством», оприлюднена у травні 2006 р. та обговорена на базі обласних управлінь юстиції Хмельницького, Одеси, Полтави за участю представників громадських організацій, наукових установ. Розробка Концепції була стимульована не стільки внутрішнім бажанням влади остаточно інституціалізувати діалогові форми політичної участі громадян, скільки розроблена на виконання пункту 10 Заходів щодо виконання у 2005 році Плану дій Україна – ЄС. Концепція була ухвалена Розпорядженням КМУ від 21 листопада 2007 р. «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства»². Вихідним у Концепції було розуміння того, що сприяння розвитку громадянського суспільства є однією з найважливіших умов становлення України як демократичної, правової і соціальної держави. Це насамперед передбачає налагодження ефективної взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, що повинна базуватися на партнерстві, взаємозаінтересованості у досягненні цілей, пов'язаних з процесом демократизації усіх сфер державного управління і суспільного життя, соціально-економічним і духовним прогресом, всебічним забезпеченням захисту прав і свобод людини та громадянина.

Концепцією визначено принципи взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, зокрема соціальне партнерство, забезпечення рівних можливостей, взаємовідповідальність, відкритість та прозорість органів виконавчої влади; участь інститутів у формуванні та реалізації державної політики; невтручання; визнання органами виконавчої влади різних видів діяльності інститутів; ефективність процесу взаємодії.

Згідно з Концепцією взаємодія органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства може набувати різних форм залежно від цілей і характеру виконуваної роботи, обсягу повноважень суб'єктів, масштабу взаємодії (загальнодержавний, регіональний, місцевий рівень).

Активно використовуються, зокрема, такі форми взаємодії: участь зазначених інститутів у розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина; здійснення інститутами громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення, у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій; надання інститутами соціальних послуг відповідно до укладених договорів; утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики; співпраця органів виконавчої влади з інститутами з підготовки та перепідготовки кадрів, спільного навчання державних службовців та представників інститутів навичків ефективної взаємодії, ознайомлення широких верств населення з формами його участі у формуванні та реалізації державної політики; проведення органами виконавчої влади моніторингу і аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості; виконання спільних проектів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування.

Одним із кроків по унормуванню процесу реалізації Концепції можна вважати Постанову КМУ від 3 листопада 2010 р. “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики”³, якою затверджувалися Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації. Найважливішим у цій Постанові є, на нашу думку, орієнтація на налагодження “системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю”, структурування кола питань, з яких можуть проводитися консультації з громадськістю, зокрема тих, що “стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів”.

Як засвідчили результати загальнонаціонального моніторингу реалізації Концепції, сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства у 2009 р., робота громадських рад є однією з найбільш популярних та системних форм взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства⁴. Станом на листопад 2010 р., громадські ради діяли при 71 органі виконавчої влади, з яких 51 – при центральних органах влади.⁵ (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка утворення громадських рад при
центральных органах виконавчої влади, %**

Час утворення першої громадської ради, рік	Кількість громадських рад, %	Дата утворення нинішньої громадської ради, рік	Кількість громадських рад, %
До 2004	9,09	До 2004	0
2004	22,73	2004	6,82
2005	13,64	2005	4,55
2006	15,91	2006	18,18
2007	15,91	2007	15,91
2008	13,64	2008	13,64
2009	6,82	2009	18,18
2010	2,27	2010	15,91

Джерело: ⁶

За складом громадські ради при ЦОВВ, більше ніж на 90 %, сформовані з представників громадських організацій, професійних спілок (59 %), організацій роботодавців та науковців (по 49 %) і представників ЦОВВ, при яких утворені громадські ради (38 %), представників ЗМІ (56 %), що дає підстави прогнозувати публічний характер діяльності рад та їх бажання інформувати громадськість про свою роботу. Думку про те, що представники ЦОВВ мають входити до складу громадських рад, підтримали 46 % членів громадських рад, які вказали на потребу у збільшенні кількості членів рад з числа науковців (64 %) та експертів (63 %).⁷

Оновлення процесу формування громадських рад розпочалося наприкінці 2010 р. після появи відповідної нормативно-правової бази. Відповідно до строків проведення установчих зборів з формування громадських рад, визначених постановою КМУ від 3 листопада 2011 р. № 996,

громадські ради були утворені при Раді міністрів АР Крим, усіх обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях та у 430 РДА.⁸ Громадські ради створено при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, а також при 475 (94 %) районних державних адміністраціях. До складу усіх громадських рад при районних держадміністраціях увійшли представники громадських організацій, до складу 81,7 % рад – професійних спілок, 30 % рад – релігійних організацій, 26 % рад – благодійних організацій. Значно меншою є участь у роботі цих рад представників недержавних засобів масової інформації (19,1 % рад), організацій роботодавців (8,4 % рад), творчих спілок (7,1 % рад).⁹

Говорити про ефективність громадських рад як механізму реалізації громадянами діалогової форми політичної участі ще рано. Однак уже на початковому етапі формування мережі громадських рад оголилася низка проблем, яка дозволяє прогнозувати недостатній рівень результативності діяльності даного інституту. Зокрема, узагальнення пропозицій членів громадських рад при Раді міністрів АРК, обласних, Київській та Севастопольських міських, районних державних адміністраціях щодо удосконалення нормативно-правового, інформаційного та методичного забезпечення взаємодії органів виконавчої влади з громадськими радами зустрічаємо пропозиції, реалізація яких перетворить громадські ради з самостійного інституційного суб'єкта взаємодії на залежну від органу влади структуру. Маємо на увазі пропозиції, які стосуються “посилення матеріально-технічного забезпечення ради (кабінетом, комп'ютерною технікою, телефоном, канцелярським приладдям, автотранспортом для проведення виїзних громадських слухань, громадських обговорень та консультацій”, “розвести повноваження у сфері залучення громадськості до прийняття рішень між органами виконавчої влади та громадськими радами з метою уникнення дублювання та підвищення результатів цього процесу” (за нормативно-правовими актами громадська рада формується з представників громадськості); “включення голови громадської ради до складу колегії місцевої держадміністрації та запрошення членів громадської ради до участі у засіданнях колегії”¹⁰. Наведені приклади пропозицій членів громадських рад засвідчують про перманентно відтворюване прагнення інститутів громадянського суспільства України інтегруватися в систему органів влади, що в свою чергу віддаляє їх від інтересів громадськості. Дійсно, діяльність громадської ради потребує певних ресурсів, проте, на нашу думку, рівень та ефективність впливу громадської ради на діяльність органів влади визначається максимальною фінансовою та організаційною незалежністю від останніх. А в разі, якщо інститути громадянського суспільства зацікавлені у впливі на владу, то вони повинні акумулювати власні внутрішні ресурси – чи то інтелектуальні (а не просити проведення семінару з метою підвищення власного рівня політичної культури), чи то фінансові, чи то організаційні.

Наведена вище позитивна кількісна динаміка процесу формування громадських рад при центральних та регіональних органах виконавчої влади України неминуче ставить питання про те, наскільки сприяють дані консультативні органи включенню інститутів громадянського суспільства в процес прийняття рішення та відображають суспільні інтереси. Поза сумнівом, за певних умов дорадчі органи можуть ефективно функціонувати як інструменти громадянського суспільства та політичної участі. Однак, характеризуючи сучасний етап розвитку діалогу між органами влади і громадянами, можна виокремити тенденцію створення системи контролю над суспільними силами з метою впливу на громадську думку в умовах відсутності демократичних механізмів, за допомогою яких відбувається формування кредиту легітимності для чинної влади, насамперед системи представництва інтересів та незалежних ЗМІ. У цих умовах, формування консультативного органу здатне привести до здобуття ним політичного статусу. Згідно із концепцією політичного статусу К. Оффе, корпоративні відносини між органами влади та громадянами є відображенням системи політичної участі, де права громадян на участь у політичному процесі делегуються лідерам централізованих груп.¹¹ Відповідно, система взаємодії влади та громадян на рівні консультативних (дорадчих) органів при органах влади, за певних обставин, може набувати політичного статусу, який конкретизується залежністю від ресурсів держави, контролем держави над представництвом інтересів, формальним регулюванням внутрішніх відносин між членами громадської ради та органом влади, правом на участь у прийнятті рішень при реалізації політичного курсу.¹²

Оскільки дорадчі органи створені за ініціативою держави, вони багато в чому виявляються залежними від її організаційних та матеріальних ресурсів, піддаються стійкій тенденції до бюрократизації, що може призвести до повного інкорпорування в структури влади. Для того, щоб відокремити такі системи представництва, які демонструють “фіктивне існування організацій і маргінальну роль в публічній політиці, а також маскують нерівний доступ до процесу прийняття

рішень”¹³, виокремлюють ліберальну (societal corporatism – певна автономія дорадчого органу від держави, що дозволяє ефективно відстоювати інтереси його членів) і державну (state corporatism – результат систематичного втручання влади в процес формування та функціонування консультативного органу при відсутності можливостей у нього зберігати відносну незалежність) моделі корпоративізму, які розмежовують ефективну і фіктивну діяльність громадських рад.

В Україні дорадчі органи володіють такими інституційними характеристиками, які в багатьох випадках дозволяють органам влади визначати склад учасників, процедури функціонування та фінансову складову. В умовах слабкої фінансової самостійності громадських організацій можливості консультативного органу представляти інтереси своїх членів суттєво скорочуються, перетворюючи їх на ще один канал трансляції державної політики. Фактично, дорадчі органи виконують легітимізаційну функцію, чому сприяють умови формування державної моделі корпоративізму. Тому результати діяльності нових інститутів, покликаних сприяти розвитку суспільного діалогу та громадянського суспільства в цілому, не дозволяють говорити про значні успіхи в просуванні ідей політичної модернізації, оскільки вони виконують латентні легітимізаційні функції і здебільшого не відповідають потребам представництва громадських інтересів. У випадку, коли системи представництва будуть незалежними від державного фінансування і створюватимуться з ініціативи регіональних інститутів громадянського суспільства, вони будуть здатними ефективно артикулювати суспільні інтереси, що свідчитиме про певний ступінь політичної модернізації процесу управління.

¹ Розраховано за: Громадянське суспільство: досвід виборів та нова стратегія: Матеріали конференції, 19–20 березня 2005 р., Київ / Ред. О.Боронь [Текст]. – К.: Агентство «Україна», 2005. – С. 10.

² Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035-р. [Текст] // Офіційний вісник України. – 2007. – № 89. – С. 89. – Ст. 3284.

³ Постанова Кабінету Міністрів України “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” від 3 листопада 2010 р. № 996 [Текст] // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – С. 36. – Ст. 2945.

⁴ Фінальний звіт загальнонаціонального моніторингу реалізації у 2009 році Концепції сприяння розвитку громадянського суспільства на рівні міністерств та обласних державних адміністрацій / О. Хмара, Ю. Ращупкіна, М. Лациба та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/handouts_conference22Oct10.pdf

⁵ Влада і суспільство: діалог через громадські ради: Монографія / Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я. [та ін.]; за заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. [Текст]. – К.: ПАЛІВОДА А. В., 2011. – С. 33.

⁶ Фінальний звіт загальнонаціонального моніторингу реалізації у 2009 році Концепції сприяння розвитку громадянського суспільства на рівні міністерств та обласних державних адміністрацій / О. Хмара, Ю. Ращупкіна, М. Лациба та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/handouts_conference22Oct10.pdf

⁷ Влада і суспільство: діалог через громадські ради: Монографія / Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я. [та ін.]; за заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. [Текст]. – К.: ПАЛІВОДА А. В., 2011. – С. 42.

⁸ Всеукраїнська благодійна організація “Український центр політичного менеджменту”. Звіт за результатами реалізації проекту, згідно з Угодою від 04 червня 2011 року [Текст]. – К., 2011. – С. 2, 14.

⁹ Інформація про утворення Громадських Рад при місцевих органах виконавчої влади [Текст] // Вісник громадських рад. – 2011. – № 1. – С. 17.

¹⁰ Всеукраїнська благодійна організація “Український центр політичного менеджменту”. Звіт за результатами реалізації проекту, згідно з Угодою від 04 червня 2011 року [Текст]. – К., 2011. – С. 20–23.

¹¹ Offe C. Attribution of Public Status to Interest Groups / C. Offe [Текст] // Organizing Interests in Western Europe / Ed. S. Berger – New York: Cambridge University Press, 1981. – P. 139.

¹² Wilson F. Review: Interest Groups and Politics in Western Europe: the Neo-Corporatist Approach / F. Wilson [Текст] // Comparative Politics. – 1983. – Vol. 16. – № 1. – P. 106.

¹³ Schmitter Ph. Still the Century of Corporatism. Social-political Structures in the Iberian World / Ph. Schmitter [Текст] // The New Corporatism / Eds. R. Pike, T. Stritch. – London: University of Notre Dame Press, 1974. – P. 124.

УДК:316.722(477)

© Леся Руда (Чернівці)

ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: СХІД ЧИ ЗАХІД?

Географічно Україна розташована в центрі Європи, проте в історичному плані вона опинилася на культурно-цивілізаційному розломі по осі Схід-Захід. На її території західноєвропейська та російська (євразійська) цивілізації не тільки зустрічаються, але й впливають на характер та долю українського народу.

Ключові слова: ідентифікація, культура, цивілізація, релігія, національний характер, держава.

Рудая Л.

Цивилизационный выбор Украины: Восток или Запад?

Географически Украина находится в центре Европы, однако в историческом плане она оказалась на культурно-цивилизационном разломе по оси Восток-Запад. На её территории западноевропейская и российская (евразийская) цивилизации не только встречаются, но и воздействуют на характер и судьбу украинского народа.

Ключевые слова: идентификация, культура, цивилизация, религия, национальный характер, государство.